

Dostop do sodnega varstva v primerih diskriminacije v EU – ukrepi za zagotavljanje večje enakosti

Člena 21 oziroma 47 v poglavjih »Enakost« in »Sodno varstvo« Listine Evropske unije o temeljnih pravicah zagotavljata pravico do nediskriminacije ter pravico do učinkovitega pravnega sredstva in pravičnega postopka, vključno z dostopom do sodnega varstva.

Ozadje politike

Načelo nediskriminacije je v zakonodaji EU dodobra uveljavljeno in vključuje določbe o dostopu do sodnega varstva. Določbe v zvezi s tem vsebujejo člen 7 Direktive o rasni enakosti ter drugih direktiv o enakosti, kot so Direktiva o enakosti pri zaposlovanju, Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev ter preoblikovana Direktiva o enakem obravnavanju moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu.

Poleg tega se v skladu z Direktivo o rasni enakosti, Direktivo o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev ter Direktivo o enakem obravnavanju moških in žensk od držav članic EU zahteva, naj določijo organ (ali organe), ki:

- zagotavlja neodvisno pomoč žrtvam diskriminacije pri uveljavljanju njihovih zahtevkov zaradi diskriminacije;
- opravlja neodvisne raziskave v zvezi z diskriminacijo;
- objavlja neodvisna poročila in daje priporočila o vseh vprašanih v zvezi s tako diskriminacijo.

Ključna vprašanja

S katerimi ovirami se spopadajo diskriminirane osebe pri dostopu do sodnega varstva? Katere spodbude so na voljo za spodbujanje morebitnih pritožnikov, naj si poskušajo zagotoviti sodno varstvo, če je upravičeno? Kateri konkretni ukrepi so bili v državah članicah EU sprejeti za boljši dostop do sodnega varstva?

Dejavnost agencije FRA na tem področju

Agencija Evropske unije za temeljne pravice (agencija FRA) pri obravnavanju teh vprašanj široko razlaga pojem dostop do

sodnega varstva, tako da vključuje sodna in izvensodna sredstva za dostop do sodnega varstva. V poročilu agencije FRA z naslovom »Dostop do sodnega varstva v primerih diskriminacije v EU – ukrepi za zagotavljanje večje enakosti« (*Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality*) je obravnavan postopek uveljavljanja odškodnine v primerih diskriminacije. V njem je predstavljeno gradivo, ki temelji na anketah o primerih diskriminacije opravljenih na terenu. Poročilo dopolnjuje pravno poročilo agencije FRA iz leta 2011 z naslovom »Dostop do sodnega varstva v Evropi: pregled izzivov in priložnosti«, v katerem so analizirani nacionalni sodni primeri.

Metodologija

Agencija FRA je za prikaz različnih modelov dostopa do sodnega varstva v primerih diskriminacije v EU izbrala osem držav članic, ki jih je natančneje analizirala: Avstrijo, Belgijo, Bolgarijo, Češko republiko, Finsko, Francijo, Italijo in Združeno kraljestvo. Ta izbor zagotavlja geografsko razpršenost, poleg tega pa predstavlja tudi sisteme, ki se razlikujejo po zgodovinskem razvoju, strukturi, obsegu in mandatu institucij. Raziskava preučuje možnosti za, kako bi se lahko vidiki teh različnih sistemov izboljšali in širše uporabljali v EU.

Terenska raziskava vključuje 371 poglobljenih anket, opravljenih v osmih državah članicah EU na podlagi pol-strukturiranih vprašalnikov, z osebami, ki so se pritožile zaradi diskriminacije, in nekaj anket opravljenih z osebami, ki se niso odločile za vložitev pritožbe. Ankete so bile opravljene tudi s pravniki in predstavniki nevladnih organizacij, ki svetujejo in podpirajo pritožnike, ter predstavniki organov, pristojnih za zagotavljanje enakosti.

Anketirani pritožniki so se razlikovali po osebnih značilnostih – po spolu, starosti ali narodnosti – in razlogu(-ih), zaradi katerih so bili žrtev diskriminacije. Četrtna pritožb se je nanašala na rasno ali etnično pripadnost, četrtna na spol, dve petini na invalidnost, manj kot desetina pa na vero ali prepričanje, starost ali spolno usmerjenost.

Nasveti na podlagi zbranega gradiva

Ugotovitve agencije FRA so pri dostopanju do sodnega varstva v EU razkrile pomanjkljivosti, ki se zdijo sistemske. Nanašajo se na strukture in postopke, ki se uporabljajo pri uveljavljanju temeljnih pravic, ter na vprašanja v zvezi s praktično podporo žrtvam. Tako je na primer skoraj polovica anketiranih pritožnikov navedla, da niso bili deležni institucionalne podpore glede postopka za vložitev pritožbe, približno četrtina pa jih je navedla, da so se sami pozanimali glede ustreznega postopka(-ov). Poleg tega so posredniki in pritožniki opisali politične in družbene razmere v skoraj vseh osmih obravnavanih državah članicah EU kot sovražne do številnih skupin, ki se srečujejo z diskriminacijo, in tudi do ukrepov za boj proti diskriminaciji. Ugotovitve agencije FRA so pokazale, da je treba, kljub učinku varčevalnih ukrepov na različne javne storitve, zagotoviti izboljšanje izvajanja storitev za dostop do sodnega varstva v primerih diskriminacije.

Gradivo iz te raziskave bi lahko koristilo EU pri zaostrovanju zakonodaje o institucionalnih zahtevah in spodbujanju izboljšanja sedanjih praks, ter državam članicam EU, ki si prizadevajo za reformo institucij in mehanizmov. Dostop do sodnega varstva bi povečale naslednje izboljšave.

Strukture

- Olajšanje določitve pritožnikom, na katero institucijo se morajo obrniti. Zdaj jim to otežuje preveliko število razpoložljivih načinov.
- Pojasnitev pravnih opredelitev diskriminacije in standardiziranje pravnih določb glede vseh razlogov za diskriminacijo ali področij diskriminacije, da se poenostavi zakonodaja o enakem obravnavanju, tako na nacionalni ravni kot na ravni EU.
- Premostitev fizične razdalje do prvih kontaktnih točk pri dostopanju do sodnega varstva. V ta namen lahko organi, pristojni za zagotavljanje enakosti, in druge institucije, ki obravnavajo primere diskriminacije, tesno sodelujejo z lokalnimi organi, nevladnimi organizacijami ali organizacijami na ravni skupnosti, vzpostavijo redno ali stalno prisotnost v regiji ter po možnosti uporabijo članske organizacije ali druge vzpostavljene mreže, kot so sindikati ali predstavniki zaposlenih. Pritožnikom bi lahko pri prebijanju skozi pravosodne sisteme pomagali tudi sporazumi o medinstitucionalnem sodelovanju in sistemi navzkrižne napotitve.

- Spodbujanje uporabe izvensodnih mehanizmov, ki lahko stroškovno učinkovito in uspešno dopolnjujejo običajne sodne mehanizme.

Postopki

- Odprava številnih omejujočih dejavnikov, kot so: sedanji ozki pojem pravnega interesa za vložitev tožbe, „neenakost orožij“ med strankami v postopku, nezadostna zaščita pritožnikov in prič pred viktimizacijo, neustrezno poznavanje zakonodaje o enakosti na strani sodnikov ter neustrezna uporaba določbe zakonodaje EU o prenosu dokaznega bremena.
- Zagotavljanje kakovostnega pravnega svetovanja in pomoči žrtvam diskriminacije.
- Zagotovitev zadostnih pooblastil za preiskavo in ustreznih sredstev za organe, pristojne za zagotavljanje enakosti, ter upravne/sodne institucije.

Podpora

- Izboljšanje dostopa pritožnikov do pravne pomoči ali pravno zagotovilo za kritje stroškov, kar, kot navajajo posredniki, vpliva na to ali imajo pritožniki dostop do sodnega varstva.
- Razvoj kakovostnih komunikacijskih strategij, vključno s pobudami za zagotavljanje pomoči posebnim skupinam in prilagoditev informacij njihovim posebnim potrebam. Za to so pri spodbujanju ozaveščenosti o pravicah in storitvah potrebni ustrezni človeški in finančni viri ter razumljive informacije, ki ne vsebujejo strokovnih in pravnih izrazov.
- Javni organi naj delujejo kot primeri dobre prakse. Učinkovite komunikacijske strategije, sodelovanje z mediji in boljše znanje ponudnikov medijskih storitev pomagajo pri spodbujanju spoštovanja temeljnih pravic.

Dodatne informacije:

Poročilo agencije FRA z naslovom *Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality* je na voljo na spletnem naslovu: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/access-justice-cases-discrimination-eu-steps-further-equality>

Pregled dejavnosti agencije FRA v zvezi z dostopom do sodnega varstva je na voljo na spletnem naslovu: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice>